

Г.М. Діденко, Т.Д. Суходуб. Рецепція російської думки у Європі

Рецензія на книгу: Russian Thought in Europe. Reception, Polemics, Development / Edited by Teresa Obolevich, Tomasz Homa, Józef Bremer. – Kraków: Akademia Ignatianum, Wydawnictwo WAM, 2013. – 598 с.

G.M.Didenko, T.D.Sukhodub. *Perception of Russian thought in Europe.*

Відкриваючи дане видання вперше, мимоволі з'являється думка, що книга, написана сумісно науковцями з Білорусі, Італії, Нідерландів, Польщі, Росії, України, представляє собою не тільки солідний історико-філософський доробок стосовно сприйняття російської філософії на Заході, але й є відкриттям якоїсь нової форми, навіть не стільки співробітництва, скільки побудови нового способу історико-філософського дискурсу, який можна порівняти в певній мірі з появою перших міжнародних журналів, наукових конференцій, запрошенням іноземних вчених до лабораторій та навчальних наукових закладів окремих країн тощо, з чим в історичному плані було пов'язано становлення науки як соціального інституту. Чому робляться подібні паралелі? Та тому, що книга вийшла у світ у Польщі (Краків), присвячена вона російській філософській та літературній традиціям, а авторський колектив об'єднує науковців з декількох європейських країн. На наш погляд, цей міжнародний проект, що є рідкісним за задумкою та її втіленням, може слугувати прикладом не тільки продуктивного співробітництва філософів та філологів різних країн, але й бути новою концептуальною формою розв'язання теоретичних проблем, коли у гуманітарних студіях до однієї й тої ж проблематики звертаються представники різних науково-національних шкіл.

В даному випадку є доволі символічним те, що в наші часи, коли так не вистачає у відносинах між країнами культури діалогу, ініціює дослідження російської літературної, філософської, релігійної традиції польська сторона, а саме – Академія «Ignatianum». А коли звернути увагу на зміст, то можна побачити, що російські вчені приділяють значну увагу європейським традиціям та персоналіям, а, скажімо, польські – мислителям російським. Наведемо приклади. В плані першої ситуації можна вказати на дослідження О. Хвостової

творчості Карла Августа Фарнгагена фон Ензе, німецького письменника і критика першої половини XVIII ст., перекладача, пропагандиста російської культури, передусім автор звертає увагу на його міркування про Росію та її генія О.С. Пушкіна; С. Клімової, яка аналізує сучасну західну славістику, присвячену дискурсу щодо ідей Ф.М. Достоевського, як акцентується – «справжнього Достоевського»; В. Кравченко, яка прагне якомога повніше виявити напрямки зарубіжного соловйовознавства. Д. Гусев представляє у своєму доробку своєрідний діалог між Миколою Бердяєвим та П'єром Тейяром де Шарденом в аспекті розуміння близьких обом мислителям ідей активно-творчої есхатології. Перед Н. Орловою питання постало на межі конкретне – проаналізувати мистецькі інтерпретації російської літератури в італійському кінематографі. І. Салманову цікавить проблема осмислення західними літературознавцями літературної спадщини Лева Толстого, передусім в аспекті такої риси особистості мислителя, що, безумовно, позначилась і на творчості, як цілісність.

Щодо, умовно кажучи, другої ситуації, то тут доцільно вказати на доробки Й. Бремера, який аналізує тлумачення відомим німецьким філософом та католицьким богословом італійського походження Романо Гвардіні героїв романів Федора Достоевського; А. Гіларовського, який ставить питання про специфіку інтерпретацій відомим польським священиком і філософом Йозефом Тишнером характеру Р. Розкольнікова в романі Достоевського «Злочин та покарання»; Т. Оболевич, яка розглядає творчість Етьєна Жильсона в контексті його зв'язку з Росією. К. Войцель здійснює компаративістський аналіз онтологій «людяності Бога» у філософській думці Миколи Бердяєва та Карла Барта. М. Урбана цікавить пошук теоретичних засад естетики – питання, яке він прагне розв'язати на підставі з'ясування особливостей прочитання творчого доробку Володимира Соловйова відомим швейцарським католицьким теологом, кардиналом Гансом Урсом фон Бальтазаром. Я. Добіжевський аналізує бачення минулих та сучасних проблем російської історії відомим французьким політологом, істориком філософії, спеціалістом з історії Росії та СРСР Аленом Безансоном.

В авторській колектив даного наукового доробку входять й українські дослідники. Спробуємо, хоча б коротко, представити їх теми та концептуалізації. Так, Г. Аляев присвячує своє дослідження проблемі становлення філософської антропології XX ст., співставляючи підхід М. Шелера, одного із визнаних засновників даного напрямку філософування, і філософсько-антропологічні розвідки С. Франка. Науковець доводить, що ряд робіт 1917-1927 рр.

російського філософа («Душа человека», «ZurMetaphysikderSeele. DasProblemderPhilosophischenAnthropologie» «О природе душевной жизни»)дають підставу стверджувати, що Семен Людвігович по-своєму розв'язує завдання створення «узагальненої філософської антропології», спираючись на розроблене ним «вчення про людину, як особливий тип реальності». В. Павлов розглядає персоналізм філософії Миколи Бердяєва у порівнянні з західноєвропейським персоналізмом, що виник у 30-ті рр. минулого ст. Становлення останнього в значній мірі, як доводиться науковцем, відбувалось під впливом філософського вчення російського філософа, яке він особисто називав «антиєрархічним». Автор детально аналізує теоретичні збіги та розбіжності у вченнях російського та західноєвропейського персоналізму.

Аналізуючи творчість Федора Достоєвського і Томаса Манна, М. Савельєва міркує щодо теми, яку образно можна представити як «сумерки германського духу». Конкретно ж йдеться про аналіз дослідження Т. Манном трактовки Ф. Достоєвським сутності німецької культури, історичної логіки її розвитку та ролі Німеччини в історії Європи, що викладені в «Щоденнику письменника». Збіг позицій двох мислителів проявився, як доводиться, у негативному відношенні до стану «германського духу» в кінці XIX ст.: і Достоєвський, і Манн вважали, що перемога Німеччини у Франко-Пруській війні насправді була її поразкою, тому що це була перемога «цивілізації» над «культурою».А. Салій розглядає вплив Лева Шестована європейську філософію XX ст., зосереджуючи передусім увагу на філософській самотності мислителя.О. Довгополова присвячує своє дослідження питанню рецепції російської емігрантської думки у Болгарії. В. Чернишов торкається англійсько-російських культурних зв'язків, аналізуючивідповідіВільяма Пальмера О. Хом'якову.Тема міркувань – відродження Соборної Церкви, яке англійський богослов пов'язує з шляхом об'єднання трьох гілокістинної Христової церкви– католицької, православної та англіканської, які поділені лише за зовнішніми ознаками.

Взагалі тема універсалізму (і, безумовно, не тільки релігійного характеру),як слід зазначити, завждицікавила російських мислителів, які прагнули віднайти такі його форми, що були б здатні виступити підвалиною єднання різного буття у ціле – не байдуже до людини, всезагальне, але таке, що не руйнує поодинокі, особистісне. На дану тему міркує, наприклад, слов'янофіл І. Кіреєвський, який помічає розрив між зміцнілим на Заході раціональним світорозумінням та ірраціональністю людського «я» і «західник» О. Герцен, зорієнтований

на пошук сенсу історії як синтезу минулого з сучасним в межах підтримання безперервної культурної традиції, іФ. Достоєвський, який наполегливо шукає умови сполучання раціонального і чуттєвого в душі людини, засадиспівіснування культурою вистражданих гуманістичних ідей із «підлотною натурою людини».З темою розпредметнення універсального характеру життя людини пов'язані й характерні для російської традиції ідея соборності та ідеал цільного знання як такого життєвого досвіду, в якому б збігалися чуттєві та раціональні, теоретичні та емпіричні, свідомі та несвідомі, містико-релігійні та інтуїтивні, часткові та всезагальні аспекти світу та процесу його пізнання. На наш погляд, саме цей контекст розуміння російської літературно-філософської традиції став засадничим для визначення безпосередньо авторських підходів у розвиненні власне обраних дослідницьких тем в даному доробку.

В цілому ж оцінюючи рецензоване видання, зазначаємо, що наскрізною лінією, на нашу думку, проходить через колективну монографію проблема визначення оригінальності російської філософської культури, з'ясування її місця у світовому історико-філософському та культурно-історичному процесах. Розгляд цієї проблематики у першу чергу відбувається у контексті співвідношення російської культури з європейською традицією – тема ця постала доволі давно – ще з часу виникнення слов'янофільства та становлення автономної філософії і незалежного від соціально-політичних рухів Росії духовного життя в межах містико-релігійної традиції російського неоідеалізму кінця XIX – початку XX ст. Але, незважаючи на існуючі різноманітні підходи, все-рівно проблема ця залишається актуальною.

Отже, ініціатива, що проявлена була польськими науковцями, є гідним щаблем у її розв'язанні. На кінець зазначимо, що ознайомитись з даним виданням можна у бібліотеці Інституту філософії Національної академії наук України.